

سیاست‌های جدید جمعیتی در بخش اجتماعی مطبوعات (تحلیل محتوای سه روزنامه کثیرالانتشار کشور)

محمود مشفق^۱

علی البرزی^۲

چکیده

مقاله حاضر به تحلیل سیاست‌های جدید جمعیتی کشور طی دوره زمانی ۹۴-۱۳۹۳ در بخش اجتماعی سه روزنامه کثیرالانتشار ایران، جام جم و وطن امروز می‌پردازد. روش پژوهش حاضر، کتابخانه‌ای و اسنادی است و با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا انجام شده است. برای سنجش متغیرهای تحقیق، از یک پرسشنامه معکوس با ۴۹ پرسش استفاده شد. در مجموع ۷۳ مطلب مرتبط با سیاست‌های جمعیتی به عنوان سند جمع‌آوری شد. مطالب مورد نظر در چند سطح طبقه‌بندی شدند که شامل: گفت و گو ۲۴ مورد، ۳۱ مورد خبر، ۱۹ مورد گزارش تحلیلی، ۱۴ مورد نقد و ۷ مورد تیترو، که در این میان خبر و گفتگو بیشترین سهم را داشته‌اند. ۶۱ مطلب، دارای رکن در برگیری، ۲ مطلب شهرت، ۱۹ مطلب تازگی، ۲۰ مطلب تعداد و فراوانی و ۱ مطلب جذابیت بوده و ارکان تضاد و مجاورت مشاهده نشده. از کل مطالب مطرح شده درباره جمعیت، ۷ مورد از منبع مسئولان ارشد، ۵ مورد از وزیران، ۵۷ مورد از مدیران ارشد و میانی و ۳ مورد نیز از کارشناسان و هیچ مطلبی با منبع عامه مردم نقل نشده است. از نظر محتوایی، ۳۵ مطلب دارای جهت‌گیری منفی و ۳۵ مطلب نیز دارای جهت‌گیری مثبت نسبت به موضوع جمعیت بوده‌اند. نیز ۳۴ مطلب در حوزه باروری، ۱۳ مطلب درباره ازدواج، ۳ مطلب درباره مهاجرت، و ۲ مطلب درباره طلاق بوده است.

واژگان کلیدی: سیاست جمعیتی، شاخص جمعیتی، تحلیل محتوا، ارکان خبری، جهت‌گیری خیر، برجسته‌سازی

مقدمه

از نظر صاحب نظران، جمعیت یکی از ارکان مهم توسعه و قدرت کشورها به حساب می‌آید که در صورت به فعلیت درآمدن و همراه شدن با شاخص‌های رشد اقتصادی مطلوب، زیرساخت‌های مناسب عمرانی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و... می‌تواند منجر به رشد و شکوفایی هر جامعه‌ای شود. در طول چند دهه گذشته بسیاری از کشورها با ازدیاد جمعیت و برخی با کاهش جمعیت مواجه بوده‌اند که چالش‌هایی گریبانگیر آنها شده است. ایران نیز از این قاعده مستثنا نبود و در حالی که در سال‌های نه چندان دور خانواده‌های ۶ نفره و بالاتر بیشترین خانوارهای کشور را تشکیل می‌دادند، این روزها این وضعیت در آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۵ به خانواده‌های ۳/۳ نفره تبدیل شده است (مهرگان و رضایی، ۱۳۸۸).

سیاست‌گذاری‌های کلان جمعیتی یکی از وظایف اصلی دولت‌ها به شمار می‌رود، دولت‌ها با سیاست‌گذاری و مداخله در امور جمعیتی تلاش می‌کنند که بین کمیت و کیفیت جمعیت از یک سو و بین رشد و ساختار جمعیت و فرآیند توسعه اقتصادی از سوی دیگر تعادل‌های لازم و ضروری را برقرار سازند. تا قبل از وقوع انقلاب اسلامی در ایران سیاست‌های جمعیتی حداقل به مدت یک دهه در کشور جهت تعدیل نرخ مولید و کاهش رشد جمعیت به اجراء درآمد، بعد وقوع انقلاب اسلامی این سیاست‌ها در دهه اول انقلاب به حالت تعلیق درآمد و عملاً جهت‌گیری سیستم به سوی

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی)

افزایش جمعیت بود. بعد از انجام اولین سرشماری کشور بعد از انقلاب در سال ۱۳۶۵ و آشکار شدن رشد بی سابقه جمعیت در کشور طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۵۵ که معادل ۳/۹ درصد بود، نظام سیاست‌گذاری به تکاپوی اجرای سیاست‌هایی جهت تعدیل این رشد بالا افتاد و به زعم مراجع داخلی و بین‌المللی این سیاست‌ها به نحو بارزی موفقیت آمیز بود. اما طی سال‌های اخیر و با مشاهده کاهش باروری زیر سطح جانشینی (دو و یک دهم بچه برای هر مادر)، هشدارهایی توسط جمعیت‌شناسان در خصوص پیامدهای منفی تداوم این روند داده شد.

در پی هشدار برخی از جمعیت‌شناسان کشور در خصوص لزوم تجدید نظر در سیاست‌های کلان جمعیتی موجود در کشور، جهت‌گیری کلان حکومت جمهوری اسلامی ایران نسبت به جمعیت‌تغییراتی نمود و مباحث گوناگونی پیرامون سیاست‌های جدید جمعیتی نقل محافل، روزنامه‌ها و رسانه‌های گوناگون شد. سیاست‌های جدید جمعیتی که هدف آن تعادل بخشی کمی و کیفی به جمعیت کشور در بلندمدت است، در اوایل سال ۱۳۹۳، طی ابلاغیه مقام معظم رهبری در ۱۴ بند که هر یک از این بندها به یکی از محورهای مهم جمعیتی می‌پردازد اعلام شد، سیاست‌هایی که قرار است نقشه راه مدیریت جمعیت کشور در آینده باشد.

در سال‌های گذشته و به ویژه پس از ابلاغ «سیاست‌های جدید جمعیتی در سال ۱۳۹۳» با توجه به اهمیت و تأکیدات مکرر رهبر انقلاب درباره وضعیت جمعیتی در کشور این موضوع جای خود را بیش از گذشته بین مطالب و صفحات روزنامه‌ها باز کرده است و تحلیل‌های گوناگونی در قالب گفت و گو، خبر، گزارش، سرمقاله و یادداشت و حتی در مواردی به شیوه اینفوگرافی و نمودارهای تصویری ارائه می‌شود. همچنین ایشان در جای دیگری و در بخش‌هایی از سخنان مهم خود درباره جمعیت تأکید کرده‌اند: «کشور بدون جمعیت جوان، یعنی کشور بدون ابتکار و پیشرفت و هیجان و شور و شوق، بنابراین، برنامه حیاتی تکثیر نسل باید به طور جدی دنبال و پیگیری شود.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲). پیش از این نیز ایشان در دیدار با جمعی از کارگزاران نظام فرمودند: «بررسی‌های علمی و کارشناسی نشان می‌دهد که اگر سیاست کنترل جمعیت ادامه پیدا کند، به تدریج دچار پیری و در نهایت کاهش جمعیتی خواهیم شد، بنابراین مسئولان باید با جدیت در سیاست کنترل جمعیت تجدید نظر کنند و صاحبان رسانه و تریبون از جمله روحانیون در جهت فرهنگ‌سازی این موضوع اقدام کنند.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰).

تغییر جهت‌گیری کلان حکومتی به جمعیت و ابلاغ سیاست‌های رسمی جدید جمعیتی مباحثات، مناظرات، نقدها و نظرات گسترده‌ای را در فضای رسانه‌ای کشور رقم زد. متخصصان، صاحب نظران، مدیران، برنامه‌ریزان، اصحاب رسانه دیدگاه‌های گوناگونی را تا کنون مطرح نموده‌اند. بررسی‌های نویسندگان مقاله نشان داد که پژوهش‌های اندکی در خصوص بررسی موضوع سیاست‌های جدید جمعیتی در رسانه‌ها به ویژه روزنامه‌ها کشور انجام شده است، البته مطالعات معدودی به نقش جمعیت در رسانه‌های ملی در کشور پرداخته‌اند (سیاح، محبی، حاتمی، ۱۳۹۶؛ فراصت، ۱۳۹۶؛ شفیعی سروستانی، ۱۳۹۱).

هدف اصلی این مقاله تحلیل سیاست‌های جدید جمعیتی کشور طی دوره زمانی ۹۴-۱۳۹۳ در بخش اجتماعی سه روزنامه کثیرالانتشار ایران، جام جم و وطن امروز است و تلاش می‌شود که با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا بخش اجتماعی این سه روزنامه از نظر موضوعات و مقولات و شیوه پرداختن به موضوع، جهت‌گیری رسانه‌ای، قالب و محتوا در خصوص سیاست‌های جدید جمعیتی مورد بررسی قرار گیرد. در این رابطه این مقاله تلاش می‌کند به شش سؤال کلیدی زیر پاسخ گوید:

۱. تعداد و درصد فراوانی مطالب ارائه شده به تفکیک نوع مطلب شامل مقاله، گفت و گو، یادداشت، تیر و گزارش در بازه زمانی ۹۳-۹۴ در روزنامه‌های کثیرالانتشار مورد مطالعه چقدر بوده؟
۲. روزنامه‌ها در مطالب مهم خود بیشتر به کدام منابع خبری استناد کرده اند؟
۳. در مجموع مطالبی که در روزنامه‌های مورد بررسی منتشر شده است، بیشتر از کدام یک از ارکان خبری مانند دربرگیری، شهرت، تعداد و فراوانی و... برای انتشار مطالب مرتبط با موضوع جمعیت استفاده شده است؟
۴. جهت گیری روزنامه‌ها نسبت به موضوعات جمعیت چگونه بوده است، توزیع فراوانی مطالب با توجه به نوع جهت گیری مثبت و منفی نسبت به موضوع جمعیت چگونه بوده است
۵. از تاریخ ابلاغ سیاست‌های جدید جمعیتی، روزنامه‌های مورد بررسی بیشتر روی کدام یک از ابعاد، مفاهیم و شاخصهای جمعیتی مانند باروری، مرگ‌ومیر، مهاجرت، ازدواج و طلاق و... در انتشار مطالب خود متمرکز شده اند؟
۶. برجسته سازی کدامیک از موضوعات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بیشتر مورد توجه روزنامه‌ها در میان مباحث جمعیتی بوده است؟

مبانی نظری و تجربی

به طور کلی، دو نوع جهت گیری فکری کلی نسبت به رابطه رشد جمعیت و توسعه اقتصادی وجود دارد: ۱. نگرش منفی که به توماس مالتوس برمی گردد. وی معتقد بود گرایش مردم به داشتن فرزند، ناگزیر باعث محدودیت عرضه مواد غذایی، کاهش دسترسی به منابع طبیعی و در نهایت، کاهش سطح رفاه قابل دسترس برای مردم است. ۲. نگرش مثبت برگرفته از نظریه‌ها رود است که می‌گوید رشد مثبت جمعیت، زمینه را برای اقتصادی فراهم می‌کند (بخشی دست‌چون، ۱۳۸۹). از نظر جهت گیری‌های کلان سیاستی، نظریه‌های جمعیتی را می‌توان در چهار گروه عمده طبقه بندی نمود: (۱) نظریه‌های موافق کاهش جمعیت (۲) نظریه‌های موافق افزایش جمعیت (۳) نظریه جمعیت ثابت (۴) نظریه تناسب جمعیت.

نظریه‌های موافق با کاهش جمعیت

مخالفت با رشد فزاینده جمعیت از قدمتی طولانی برخوردار است. فلاسفه، اندیشمندان اجتماعی و اقتصادی از دیرباز با رشد افزون جمعیت به مخالفت برخاسته اند. افلاطون در راستای جمعیت متناسب و استفاده مطلوب از امکانات، جمعیت ۵۰۴۰ نفری را برای شهرها ایده آل می‌داند مکاتب «اپیکوریان» و «رواقیان» نیز از جمله مخالفان افزایش جمعیت بوده اند. توماس رابرت مالتوس^۳، جان استوارت میل، برتراند راسل^۴، از جمله ی این نظریه پردازان هستند (شیخی، ۱۳۷۳). برخی صاحب نظران مانند مارگات مید^۵ و مالتوس نیز از منظر زیست شنا سانه نسبت به خطر رشد جمعیت و تأثیر منفی آن بر محیط زیست اظهار نظر کرده اند. با توجه به وجود چهار عنصر اساسی در مجموعه اکولوژی یعنی محیط، هوا، آب و مردم، ازدیاد و چند برابر شدن جمعیت تعادل این مجموعه را تغییر می‌ده (اطاعت، ۱۳۹۰). مالتوس گرایان معتقدند از طریق کنترل جمعیت، جوامع مرفه به وجود خواهد آمد و فقر و تنگدستی ریشه کن خواهد شد (زنجانی و همکاران، ۱۳۸۷). آ شیل گیارد (۱۸۵۵) به ارتباط بین دو متغیر باروری و مرگ و میر اشاره کرد و با توجه

3- Tomas Albert Maltose
 4- Bertha Andresen
 5- Margot Med

به تغییرات همزمان این دو متغیر جمعیتی، رویکرد تازه ای را در بررسی تحولات جمعیت مطرح ساخت (کاسترلین، ۲۰۰۳).

نظریه‌های موافق با افزایش جمعیت

طرفداران افزایش جمعیت یا «ناتالیست»ها معتقدند: افزایش سریع جمعیت، تنها مشکلات اقتصادی و رفتاری ایجاد نمی کند، بلکه ازدیاد جمعیت در توانمندی، قدرت نظامی و اقتصادی کشور نقش مهمی ایفا می کند. برخی اقتصاددانان، افزایش و تراکم جمعیت را علت اساسی فنون تولیدی و در نتیجه، رشد و پیشرفت اقتصادی می دانند (کلانتری و صادقی، ۱۳۸۵). جامعه شناسانی از قبیل کنت، دورکیم و آر سن دومون طرفدار افزایش جمعیت می باشند (کتابی، ۱۳۶۴). دورکیم، در کتاب تقسیم کار اجتماعی، با تأکید بر افزایش حجم و تراکم جمعیت، بر این باور است که توسعه کمی جمعیت باعث تقسیم کار اجتماعی بیشتر و بهتر رافراهم می آورد. این تقسیم کار، به نوبه خود، منشأ ایجاد تکامل در مظاهر گوناگون زندگی می شود (بهنام، ۱۳۶۸). پیروان مکتب سوداگری (مرکانتلیستها) از جمله ویلیام تمپل^۶ عموماً از کثرت جمعیت طرفداری میکنند. مون کرتین^۷ بر این باور است که انسان تنها یک رعیت یا سرباز نیست، بلکه یک نفر تولیدکننده است. توکر^۸ از همفکران این نحله فکری، معتقد است که بین ازدیاد جمعیت و افزایش میزان اشتغال و توسعه اقتصادی، رابطه مستقیم وجود دارد. افزایش جمعیت در واقع، انگیزه‌های در تحول و تکاپوی انسانها برای پیشرفت و استفاده صحیح از منابع بالقوه است (کلاهی، ۱۳۴۹). استربوسترو، با ارائه نظریه انتقال جمعیت، عنوان میکند که نوسازی کشاورزی که خودنتیجه تحولات تکنیکی، اقتصادی و اجتماعی است، اتفاق نمی افتد مگر اینکه جامعه در معرض فشار جمعیتی قرار گیرد (الهی، ۱۳۶۷).

نظریه‌های موافق با ثبات جمعیت

برخلاف، نظریه افزایش و یا کاهش جمعیت، این نظریه در پی ثبات جمعیت است. نظریه ثبات جمعیت، تغییرشمار جمعیت، اعم از افزایش و یا کاهش جمعیت را باعث از هم پاشیدگی نظامات جتماعی تلقی میکند. استوارت میل طرفدار ثبات جمعیت بود. این نظریه هر نوع افزایش جمعیت را غیر منطقی دانسته، معتقد است باید منابع از امکانات موجود به نحو احسن برای بهتر ساختن زندگی افراد موجود جامعه بهره برداری کند (دلالی اصفهانی و اسمعیل زاده، ۱۳۸۶).

نظریه‌های موافق با تناسب جمعیت

این نظریه نیز برخلاف سه نظریه قبل، نه به یکباره مخالف مطلق افزایش، کاهش و یا ثبات جمعیت، بلکه قائل به وجود شرایط، ظرفیتها، امکانات جامعه و جمعیت موجود آن و اتخاذ سیاست جمعیتی متناسب با آن است. از نظر جمعیت شناسان، جمعیت متناسب عبارت از: ایجاد بهترین تعادل ممکن بین منابع و تعداد جمعیت. اما با توجه به اینکه امکانات طبیعی و اقتصادی کشورها متفاوت است، حد تناسب جمعیت در هر کشوری متفاوت خواهد بود (همان منبع).

---

۶ Arson demon

۷ William temple

۸ Mon keratin

۹ Tucker

در خصوص بررسی سیاست‌های جمعیتی در رسانه‌ها مطالعات اندکی انجام شده است. مونس سیاح، سیده فاطمه محبی و محمد صادق حاتمی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای تحت عنوان رسانه ملی و مسأله‌ی جمعیت در یک مطالعه کیفی نشان دادند که رسانه ملی عمدتاً از خانواده و زن‌با‌زنمایی منفی را ارائه داده است، آنها به تم‌های مفهومی مرتبط موضوع جمعیت و خانواده دست یافتند شامل: با‌زنمایی منفی از تعاملات خانواده، با‌زنمایی منفی از نقش‌های والدینی و همسری، با‌زنمایی‌های منفی از خانواده‌های پرجمعیت، برجسته‌سازی ناپایداریها در خانواده و برجسته‌سازی رفاه فرزندان. نتایج پژوهش شفيعی سروستانی (۱۳۹۲) نشان داد رسانه ملی به منزله یکی از مهم‌ترین دستگاه‌های فرهنگ‌سازی کشور باید بر مبنای طرح و برنامه‌ای دقیق و مشخص زمان‌بندی شده برای تحقق سیاست جدید جمعیتی کشور وارد میدان شود و از همه‌ی ظرفیت‌های خود در این زمینه استفاده کند. اما پیش از هر اقدام باید راهبردها و سیاست‌های رسانه در این زمینه مشخص شود تا فعالیت‌های اجرایی و برنامه‌های تولیدی اهداف را به خوبی برآورده سازند.

داده و روش

پژوهش حاضر بر مبنای هدف، کاربردی و بر اساس شیوه جمع‌آوری داده‌ها، توصیفی زمینه‌یابی از نوع تحلیل محتوا محسوب می‌شود. در این پژوهش محقق سعی دارد تا آنچه هست یا وضعیت موجود را بدون هیچ دخالت یا استنتاج ذهنی گزارش داده و نتایج عینی از موقعیت را بیان نماید. تحلیل محتوا تحقیقی است برای گرفتن نتایج معتبر و قابل تکرار از داده‌های استخراج شده از متن (رایف و همکاران، ترجمه بروجردی علوی، ۱۳۹۴) تحلیل محتوا «فنی است که به کمک آن، ویژگی‌های خاص پیام‌ها را به طور نظام یافته و عینی مورد شناسایی قرار می‌دهند» (چاوا و نجمیاس، ترجمه لاریجانی و فاضلی، ۱۳۹۰). کریپندورف آن را به عنوان یک فن پژوهشی برای ربط دادن داده‌ها به مضمون آن به گونه‌ای معتبر و تکرار پذیر تعریف می‌کند (راجردی، و دومینیک، ترجمه سید امامکی، ۱۳۹۲).

در پژوهش حاضر جامعه آماری، تمامی روزنامه‌های کثیرالانتشار است. سه روزنامه از میان روزنامه‌های کثیرالانتشار به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. این روزنامه‌ها عبارتند از جام جم، ایران، وطن امروز. در این پژوهش در مجموع ۷۳ مطلب مرتبط با سیاست‌های جمعیتی به عنوان سند جمع‌آوری شد که شامل صفحات اجتماعی روزنامه‌های مورد اشاره در بازه زمانی یک ساله از تاریخ ۱۳۹۴/۲/۳۱ لغایت ۱۳۹۵/۲/۳۱ می‌شود. سندها شامل صفحات اجتماعی روزنامه‌های مورد نظر در بازه زمانی یک ساله است.

جدول شماره ۱) توزیع فراوانی تعداد خبرهای روزنامه‌های مورد بررسی

روزنامه	تعداد مطلب	درصد فراوانی
جام جم	11	15.1
ایران	15	20.5
وطن امروز	47	64.4
مجموع	73	100.0

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، روزنامه جام جم ۱۵/۱ درصد از مطالب مورد بررسی را به خود اختصاص داده است. روزنامه ایران ۲۰/۵ درصد از مطالب و روزنامه وطن امروز نیز ۶۴/۴ درصد از مطالب را به خود اختصاص داده است. بنابراین بیشترین مطالب در روزنامه‌ی وطن امروز به چشم می‌خورد.

پس از مرتب کردن سندها براساس تاریخ، برای هر مطلب منتشر شده مرتبط با "مباحث سیاست‌های جمعیتی" یک کد (شماره) قرار گرفت که در مجموع ۷۳ کد (شماره) و یا ۷۳ مطلب جمع آوری شد و پس از طراحی جداول کد بوک با توجه به شاخص‌های روزنامه نگاری و همچنین شاخص‌های علمی جمعیت شناسی، کار تکمیل پرسشنامه‌های معکوس با استفاده از سندها و با کمک کدهای مرتبط با هر سند آغاز و در مجموع ۷۴ سند در قالب ۹ پارامتر که با عناوین x1 تا x9 در پرسشنامه‌ها نام گذاری شده بود، تنظیم و آماده پردازش و آمایش شد. برای سنجش متغیرهای تحقیق، از یک پرسشنامه معکوس معکوس ۴۹ پرسشی با درجه اعتبار و روایی مناسب استفاده شده است.

این عناوین به مواردی مانند: « مفاهیم جمعیتی، نوع سند، ارکان خبری، برجسته سازی، جهت گیری، منبع، موضوعات محتوا، حیطه‌های محتوایی اصلی و حیطه‌های محتوایی تأثیرگذار تقسیم بندی شده است.»

پژوهش حاضر در دو سطح کتابخانه ای و اسنادی انجام شده است. در سطح کتابخانه ای با مراجعه به کتابها، پایان نامه‌ها، مقالات و منابع موجود در اینترنت به بررسی پیشینه تحقیق و جمع آوری اطلاعات لازم پرداخته می‌شود و نظریات جامعی در این زمینه جمع آوری گردید و در سطح اسنادی نیز با بررسی محتوای روزنامه‌های جام جم، ایران، وطن امروز، نسبت به استخراج داده‌ها اقدام شد.

یافته‌های پژوهش

الف) طبقه بندی مطالب ارائه شده با توجه به نوع مطلب

یافته‌ها حاکی از آن است که از کل مطالب ارائه شده در سه روزنامه مورد بررسی، ۲۴ مطلب گفت و گو، ۷ مطلب تیتیر، ۱۹ مطلب گزارش، ۳۱ مطلب به صورت خبر و ۱۴ مطلب نیز در قالب نقد ارائه شده و هیچ یک از مطالب به صورت مقاله، یادداشت، شکل و نمودار و میزگرد، ارائه نشده است. و نتایج آزمون خی دو تک متغیری نشان می‌دهد که خبر (با تفاوت ۲۰/۵ واحد نسبت به فراوانی مورد انتظار) و گفت‌وگو (با تفاوت ۱۳/۵ واحد نسبت به فراوانی مورد انتظار) بوده است بدین ترتیب، از میان انواع سند، «خبر» و «گفت وگو»، بیشترین سهم را در نوع سندهای ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی دارا بوده اند.

جدول شماره ۲) توزیع فراوانی نوع سند خبرهای روزنامه‌های مورد بررسی

روزنامه	فراوانی		مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
	مشاهده شده	مورد انتظار			
مقاله	۰	۱۰,۵	۸۱۷	۸	.۰۰۰
گفت و گو	۲۴	۱۰,۵			
یادداشت	۰	۱۰,۵			
تیتر	۷	۱۰,۵			
گزارش	۱۹	۱۰,۵			
خبر	۳۱	۱۰,۵			
شکل و نمودار	۰	۱۰,۵			
نقد	۱۴	۱۰,۵			
میزگرد	۰	۱۰,۵			

ب) منابع خبر

در بررسی پرسش دوم مبنی بر اینکه «روزنامه‌ها در مطالب مهم خود بیشتر به کدام منابع خبری استناد کرده اند؟» یافته‌ها حاکی از آن است که ۷ مطلب ارائه شده، از منبع مسئولین ارشد نظام بوده است، ۵ مطلب از وزیران، ۵۷ مطلب از مدیران ارشد و میانی و ۳ مطلب نیز از کارشناسان نقل شده و هیچ مطلبی با منبع عامه مردم، نقل نشده است. بین فراوانی مشاهده شده ی ارکان خبری و فراوانی‌های مورد انتظار، تفاوت معناداری مشاهده شده است به گونه ای که بیشترین تفاوت درباره منبع مدیران ارشد و میانی بوده که بیش از ۴۲ واحد تفاوت را نشان می‌دهد. بنابراین در مطالب ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی، بیشترین فراوانی از منبع مدیران ارشد و میانی بوده است.

جدول ۳) توزیع فراوانی منابع خبری در روزنامه‌های مورد بررسی

سطح معناداری	درجه آزادی	خی دو	تفاوت فراوانی‌ها	فراوانی		منبع خبر
				مورد انتظار	مشاهده شده	
.000	۴	۱۱۱.۱	-7.4	۱۴,۴	۷	مسئولین ارشد نظام
			-9.4	۱۴,۴	۵	وزیران
			42.6	۱۴,۴	۵۷	مدیران ارشد و میانی
			-11.4	۱۴,۴	۳	کارشناسان
			-14.4	۱۴,۴	۰	عامه مردم

ج) ارکان خبری

در بررسی پرسش سوم مبنی بر اینکه «در مجموع مطالبی که در روزنامه‌های مورد بررسی منتشر شده است، بیشتر از کدام یک از ارکان خبری مانند دربرگیری، شهرت، تعداد و فراوانی و ... برای انتشار مطالب مرتبط با موضوع جمعیت استفاده شده است؟». یافته‌ها حاکی از آن است که، ۶۱ مطلب ارائه شده، دارای رکن در برگیری، ۲ مطلب شهرت، ۱۹ مطلب تازگی، ۲۰ مطلب تعداد و فراوانی و ۱ مطلب دارای رکن جذابیت بوده و هیچ یک از مطالب ارائه شده، دارای ارکان تضاد و مجاورت نبوده و بین فراوانی مشاهده شده ی ارکان خبری و فراوانی‌های مورد انتظار، تفاوت معناداری مشاهده شده است. و بیشترین تفاوت در دربرگیری (با تفاوت ۴۶/۳ واحد) و تعداد و فراوانی (با تفاوت ۵/۳ واحد) و تازگی (با تفاوت ۴/۳ واحد) بوده است. بدین ترتیب، از میان انواع ارکان خبری، دربرگیری، «تعداد و فراوانی» و تازگی، بیشترین سهم را در ارکان ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی دارا هستند.

جدول ۴) توزیع فراوانی ارکان خبری در روزنامه‌های مورد بررسی

سطح معناداری	درجه آزادی	خی دو	تفاوتها	فراوانی		روزنامه
				مشاهده شده	مورد انتظار	
.000	۶	114.8	46.3	۱۴,۷	۶۱	دربریگیری
			-12.7	۱۴,۷	۲	شهرت
			4.3	۱۴,۷	۱۹	تازگی
			-14.7	۱۴,۷	۰	تضاد
			5.3	۱۴,۷	۲۰	تعداد فراوانی و
			-14.7	۱۴,۷	۰	مجاورت
			-13.7	۱۴,۷	۱	جذابیت

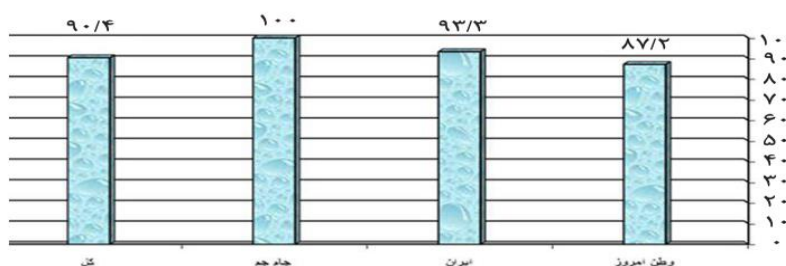
(د) جهت گیری خبری

در بررسی پرسش چهارم مبنی بر اینکه « جهت گیری روزنامه‌ها نسبت به موضوعات جمعیت چگونه است، در صد مطالب دارای جهت گیری منفی بیشتر بوده و یا مطالب دارای جهت گیری مثبت؟ » یافته‌ها حاکی از آن است که ۳۵ مطلب ارائه شده، دارای جهت گیری منفی و ۳۵ مطلب نیز دارای جهت گیری مثبت بوده و بین فراوانی مشاهده شده‌ی جهت گیری خبر و فراوانی‌های مورد انتظار، تفاوت معناداری مشاهده نشده است. بنابر این در مطالب ارائه شده، جهت گیری مثبت و منفی به یک اندازه ارائه شده است.

جدول ۵) توزیع فراوانی جهت گیری خبری در روزنامه‌های مورد بررسی

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار خی دو	تفاوت فراوانی‌ها	فراوانی		روزنامه
				مورد انتظار	مشاهده شده	
.000۱	۱	۰۰۰۰	۰	۳۵	۳۵	منفی
			۰	۳۵	۳۵	مثبت

نمودار ۲: توزیع فراوانی مولفه مثبت ترویج افزایش

ه) مقوله بندی مفاهیم جمعیتی در پیام‌های خبری

بررسی پرسش اول مبنی بر اینکه «از زمانی که سیاست‌های جدید جمعیتی کشور توسط رهبر انقلاب ابلاغ شد، روزنامه‌های مورد بررسی بیشتر روی کدام یک از شاخص‌های جمعیتی مانند باروری، مرگ و میر، مهاجرت، ازدواج و طلاق و ... در انتشار مطالب خود متمرکز شده‌اند؟» یافته‌ها حاکی از آن است که ۳۴ مطلب درباره باروری، ۷ مطلب درباره مرگ و میر، ۳ مطلب درباره مهاجرت، ۱۳ مطلب ازدواج و ۲ مطلب نیز درباره طلاق ارائه شده و نتایج آزمون خی دو تک متغیری نشان می‌دهد که شاخص باروری ۱۹/۵ واحد بیشتر از فراوانی مورد انتظار بوده است. بدین ترتیب، از میان شاخص‌های جمعیتی باروری، بیشترین سهم را در مطالب ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی دارا هستند.

جدول ۶) توزیع فراوانی تعداد شاخص‌های جمعیتی ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی

روزنامه	تعداد مطلب	درصد فراوانی مورد انتظار	تفاوت فراوانی‌ها	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
باروری	34	14.5	19.5	62.724	۵	.000
مرگ و میر	7	14.5	-7.5			
مهاجرت	3	14.5	-11.5			
ازدواج	13	14.5	-1.5			
طلاق	2	14.5	-12.5			

و) رتبه بندی پیام جمعیتی بر حسب زیر مقوله

در جدول شماره ۷ زیر مقولات جمعیتی بر حسب ضریب تکرار رتبه‌بندی شده‌اند، همانطور که ملاحظه می‌شود، مقوله فرزند پروری با ۸۳/۶ درصد در رتبه نخست تکرار موضوعی و تشکیل خانواده و سبک زندگی با ۶۷/۱ درصد در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. این سه مقوله از در فضای مفهومی خانواده پایدار قرار می‌گیرد. تمایل خانواده به داشتن فرزندان کم، عدم تمایل افراد در سن ازدواج به ازدواج و تشکیل خانواده، تغییر در سبک زندگی خانوادگی ایرانیان به ویژه در شهرهای بزرگ از جمله دلایلی است که روزنامه‌نگاران را به سوی اولویت بخشی به این موضوعات کشانده است. این مطلب حاکی از آن است که مطالب فرهنگی از درجه اهمیت بیشتری برای موضوعات خبری در این سه روزنامه داشته است. از سوی دیگر سلامت جمعیت تقریباً در رتبه متوسطی قرار دارد، شاید جای این سؤال باقی که چرا روزنامه‌نگاران به مقوله سلامت جمعیت کمتر پرداخته‌اند. دو زیر مقوله جمعیت و آب و جمعیت و محیط زیست از نظر اهمیت خبری در رتبه‌های آخر قرار گرفته‌اند، در حالیکه محیط زیست و آب از چالش‌های مهم و اساسی در زمینه جمعیت و توسعه است. آب و محیط زیست از ارکان اصلی بقاء جمعیت و توسعه پایدار است که در موضوعات خبری از کمترین اهمیت برخوردار بوده است.

جدول ۷) درصد هر یک زیر مقوله‌های جمعیتی در سه روزنامه مورد مطالعه

رتبه	زیر مقوله‌های جمعیتی	جام جم	ایران	وطن امروز	کل
۱	فرزند پروری	۸۷ ۸	۸۷ ۷	۸۳	۸۷ ۶
۲	تشکیل خانواده	۴۹ ۵	۳۷ ۷	۱۷ ۳	۶۷ ۱
۳	سبک زندگی	۸۷ ۸	۳۷ ۷	۳۷ ۸	۶۷ ۱
۴	سلامت جمعیت	۵۹ ۵	۴۷ ۷	۲۷ ۷	۵۹ ۵
۵	تسهیلات فرزند آوری	۳۷ ۶	۴۰	۴۴ ۷	۴۷ ۶
۶	جوانی جمعیت	۲۷ ۷	۵۷ ۳	۲۷ ۳	۲۷ ۷
۷	مشکلات جمعیت شهری	۳۷ ۴	۳۷ ۷	۳۷ ۲	۳۷ ۲

۲۷	۸	۳۷	۹	۲۰	۳	۳۷	اقتصاد جمعیت	۸
۲۷	۸	۳۷	۴	۳۷	۷	۵۹	مهارت‌های زندگی خانوادگی	۹
۸	۸	۸	۵	۰	۱	۸	آب و جمعیت	۱۰
۸	۸	۸	۵	۰	۱	۸	محیط زیست	۱۱

و) موضوع خبر

در بررسی این پرسش که «برجسته سازی کدامیک از موضوعات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بیشتر مورد توجه روزنامه‌ها در میان مباحث جمعیتی بوده است؟» یافته‌ها حاکی از آن است که از کل مطالب مطرح شده در خصوص جمعیت ۶۶ مطلب نیز دارای موضوع فرهنگی و ۲۱ مطلب دارای موضوع اقتصادی و بوده و بین فراوانی مشاهده شده‌ی جهت‌گیری خبر و فراوانی‌های مورد انتظار، تفاوت معناداری مشاهده شده است. به گونه‌ای که در مطالب ارائه شده، موضوعات فرهنگی بیشتر از موضوعات اقتصادی بوده است.

جدول ۸) توزیع فراوانی موضوعات خبری در روزنامه‌های مورد بررسی

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار خی دو	تفاوت فراوانی‌ها	درصد فراوانی مورد انتظار	تعداد مطلب	
.000	۱	23.276	۲۲,۵	۴۳,۵	۶۶	فرهنگی و اجتماعی
			- ۲۲,۵	۴۳,۵	۲۱	اقتصادی

بحث و نتیجه‌گیری

سیاست‌های جمعیتی جدید که هدف آن تعادل بخشی کمی و کیفی به جمعیت کشور در بلند مدت است، در اوایل سال ۱۳۹۳، طی ابلاغیه مقام معظم رهبری در ۱۴ بند که هر یک از این بندها به یکی از محورهای مهم جمعیتی می‌پردازد اعلام شد، سیاست‌هایی که قرار است. ابلاغ سیاست‌های رسمی جمعیتی جدید و تغییر جهت‌گیری کلان حکومتی به جمعیت از نظر متوازن سازی نرخ‌های جنسیتی و ساختار سنی جمعیت، موجب شد که در فضای رسانه‌ای کشور مباحثات و نقد و نظرهای مستمری شکل گیرد.

یافته‌های این مقاله حاکی از آن است که از کل مطالب ارائه شده در سه روزنامه مورد بررسی، خبر، گفت و گو، گزارش و نقد به ترتیب دارای بیشترین فراوانی بوده‌اند. در این میان «خبر» و «گفت و گو»، بیشترین سهم را در نوع سندهای ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی دارا بوده‌اند. از نظر منبع خبری، اخبار اعلام شده از سوی مدیران ارشد و میانی با فراوانی ۵۷ بار تکرار بیشترین وزن را به خود گرفته است، مطالب ارائه شده از سوی کارشناسان دارای کمترین فراوانی بوده است و هیچ‌گونه مطلبی که از سوی مردم مطرح شده باشد مشاهده نشد.

از نظر ارکان خبری، یافته‌ها حاکی از آن است که، ۶۱ مطلب ارائه شده، دارای رکن در برگیری، ۲ مطلب شهرت، ۱۹ مطلب تازگی، ۲۰ مطلب تعداد و فراوانی و ۱ مطلب دارای رکن جذابیت بوده و هیچ یک از مطالب ارائه شده، دارای ارکان تضاد و مجاورت نبوده و بین فراوانی مشاهده شده‌ی ارکان خبری و فراوانی‌های مورد انتظار، تفاوت معناداری مشاهده شده است. و بیشترین تفاوت در دربرگیری (با تفاوت ۴۶/۳ واحد) و تعداد و فراوانی (با تفاوت ۵/۳ واحد) و تازگی (با تفاوت ۴/۳ واحد) بوده است. بدین ترتیب، از میان انواع ارکان خبری، دربرگیری، «تعداد و فراوانی» و تازگی، بیشترین سهم را در ارکان ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی دارا هستند.

از نظر جهت‌گیری خبری نسبت به موضوع جمعیت یافته‌ها حاکی از آن است که ۳۵ مطلب ارائه شده، دارای جهت‌گیری منفی و ۳۵ مطلب نیز دارای جهت‌گیری مثبت بوده و بین فراوانی مشاهده شده‌ی جهت‌گیری خبری و فراوانی‌های مورد انتظار، تفاوت معناداری مشاهده نشده است.

یافته‌ها حاکی از آن است که ۳۴ مطلب درباره باروری، ۷ مطلب درباره مرگ و میر، ۳ مطلب درباره مهاجرت، ۱۳ مطلب ازدواج و ۲ مطلب نیز درباره طلاق ارائه شده و نتایج آزمون خی دو تک متغیری نشان می‌دهد که شاخص باروری ۱۹/۵ واحد بیشتر از فراوانی مورد انتظار بوده است. بدین ترتیب، از میان شاخص‌های جمعیتی باروری، بیشترین سهم را در مطالب ارائه شده در روزنامه‌های مورد بررسی دارا هستند. مقوله فرزند پروری با ۸۳/۶ درصد در رتبه نخست تکرار موضوعی و تشکیل خانواده و سبک زندگی با ۶۷/۱ درصد در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. این سه مقوله از در فضای مفهومی خانواده پایدار قرار می‌گیرد. تمایل خانواده به داشتن فرزندان کم، عدم تمایل افراد در سن ازدواج به ازدواج و تشکیل خانواده، تغییر در سبک زندگی خانوادگی ایرانیان به ویژه در شهرهای بزرگ از جمله دلایلی است که روزنامه‌نگاران را به سوی اولویت بخشی به این موضوعات کشانده است.

منابع فارسی

- ۱- ابا سه، علی، واعظ زاده، ساجده (۱۳۹۳). بررسی تغییر سیاست‌های جمعیتی و تأثیر آن بر تحولات باروری استان کرمانشاه. طرح‌های پژوهشی واحد استان کرمانشاه، نوع طرح: توسعه ای.
- ۲- اطاعت، جواد (۱۳۹۰). جمعیت و توسعه پایدار در ایران. رفاه اجتماعی، ش ۴۲.
- ۳- الهی، همایون (۱۳۶۷). امپریالیسم و عقب ماندگی، تهران، افست.
- ۴- بخشی دستجردی، رسول (۱۳۸۹). بررسی تأثیر جمعیت بر رشد اقتصادی در چارچوب الگوی رشد بهینه در اقتصاد ایران (۱۳۵۰ - ۱۳۸۶). کاربردی از الگوریتم ژنتیک، تحقیقات اقتصادی، ش ۹۴.
- ۵- بهنام، جمشید (۱۳۶۸). جمعیت شناسی جهان، تهران، سمت.
- ۶- مقام معظم رهبری، (۱۳۹۰). در دیدار کارگزاران نظام، ۳ مرداد: <http://farsi.khamenei.ir>
- ۷- دلالی اصفهانی، رحیم و رضا اسمعیل زاده (۱۳۸۶). نگرشی نو بر ایده‌های جمعیتی (بازبینی اندیشه‌های مالتوس، کینز و بکر). علوم اجتماعی، ش ۹.
- ۸- زنجانی، حبیب الله و دیگران (۱۳۸۷). جمعیت، توسعه و بهداشت باروری، چ پنجم، تهران، نشر و تبلیغ بشری.
- ۹- سیاح، مونس؛ محبی سیده فاطمه، حاتمی محمد صادق (۱۳۹۶). "رسانه‌ی ملی و مسأله‌ی جمعیت در یک مطالعه کیفی، فصلنامه جمعیت، شماره ۹۳ و ۹۴.
- ۱۰- سیاح، مونس؛ مس کار، مانا؛ مس کار، مهلا (۱۳۹۱). "بررسی اهمیت زمان در اعمال سیاست‌های جمعیتی
- ۱۱- سمعی نسب، مصطفی، ترابی، مرتضی (۱۳۸۹). شاخص‌ها و سیاست‌های جمعیتی در ایران. فصلنامه برداشت دوم، سال هفتم، شماره پیاپی (۱۱) و (۱۲). تابستان و پاییز ۱۳۸۹/۱۴۳.
- ۱۲- شفیع سروستانی (۱۳۹۲). بایسته‌های تغییر سیاست جمعیتی دبا تأکید بر نقش رسانه ملی. معرفت، سال بیست و دوم، شماره ۱۸۹، شهریور ۹۲.
- ۱۳- شیخی، محمدتقی (۱۳۷۳). در زمینه جامعه شناسی جمعیت، تهران، سفیر.
- ۱۴- کلانتری، صمد و صادقی ده چشمه، ستار. (۱۳۸۵). برآورد و مقایسه چند شاخص جمعیتی در ایران و برخی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه. جمعیت، ش ۵۵-۵۶.
- ۱۵- کلاهی، رسول (۱۳۴۹). جغرافیای جهان سوم، بنیان‌های اجتماعی و مشخصات اقتصادی شیراز، دانشگاه شیراز.
- ۱۶- مشفق، محمود، میرزایی، محمد (۱۳۹۰). انتقال سنی در ایران: (تحولات سنی جمعیت و سیاست گذار ی‌های اجتماعی، جمعیتی). فصلنامه جمعیت شماره ۷۲/۷۱.
- ۱۷- مشفق، محمود؛ محمودی، جواد؛ مطیع حق شناس، نادر (۱۳۹۱). "چشم انداز تحولات جمعیتی ایران: لزوم تجدید نظر در سیاست‌های جمعیتی". مطالعات راهبردی زنان، سال چهاردهم، شماره ۵۵.
- ۱۸- میرزایی، محمد و همکاران (۱۳۸۴). تغییرات نظری و معنوی در نظریات جمعیت شناسی و توسعه روستایی. نامه علوم اجتماعی، ش ۲۵.
- ۱۹- مهرگان، نادر و رضائی، روح الله (۱۳۸۸). اثر ساختار سنی جمعیت بر رشد اقتصادی. پژوهش‌های اقتصادی ایران، ش ۳۹.

منابع لاتین

- 1- Casterline (2003). Demographic Transition, in Demeny.p and Geoffrey McNicll, Encyclopedia of Population, Macmillan Reference USA.
- 2- Joseph Speidel, Deborah C. Weiss, Sally A. Ethelston, Sarah M. Gilbert. (2009). Population policies, programmes and the environment. Published 21 September 2009.DOI: 0.1098/rstb.2009.0162.
- 3- Wolfgang Lutz. 2014. A Population Policy Rationale for the Twenty-First Century. Population and Development Review. doi:10.1111/j.1728-4457.2014.00696.x.
- 4- Schultz. T. Paul, ,. (2007). Chapter 52 Population Policies, Fertility, Women's Human Capital, and Child Quality. Handbook of Development Economics, Volume 4, 2007